Lietas arhīva Nr. A42-01669-23/22
ECLI:LV:ADRJRIT:2023:1025.A420166923.2.S

Administratīvā rajona tiesa
Rīgas tiesu nams
SPRIEDUMS
Latvijas tautas vārdā
Rīgā 2023.gada 25.oktobrī

Tiesa šādā sastāvā: tiesnese S. Audzere,

rakstveida procesā izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz /pers. A/ pieteikumu par publiski tiesisko attiecību – ka /pers. A/ priekšteči /pers. B/, dzimis 1907.gada 18.septembrī, un /pers. C/, dzimusi 1917.gadā, bija Latvijas pilsoņi 1940.gada 17.jūnijā – konstatēšanu un labvēlīga administratīvā akta izdošanu, ar kuru /pers. A/ tiktu reģistrēts par Latvijas pilsoni.

Aprakstošā daļa

[1] Pieteicējs /pers. A/ ir Kanādas pilsonis, kurš Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei (turpmāk – pārvalde) ir lūdzis viņu reģistrēt par Latvijas pilsoni, jo viņš ir pēcnācējs tādai personai, kas uz 1940.gada17.jūniju bija Latvijas pilsonis.

Pārvaldes Personas statusa kontroles nodaļa nolēma atteikt reģistrēt pieteicēju par Latvijas pilsoni. Izskatot apstrīdēšanas iesniegumu, pārvalde ar /datums 2/lēmumu Nr./numurs 1/ (turpmāk – Lēmums) atstāja negrozītu zemākas iestādes lēmumu. Pārvalde atsaucas uz 1939.gada 30.oktobrī starp Latvijas valdību un Vācijas valsti noslēgto līgumu par vācu tautības pilsoņu pārvietošanu uz Vāciju (turpmāk – Līgums). Pārvalde konstatēja, ka pieteicēja priekšteči /pers. C/ un /pers. B/ Līgumā noteiktajā kārtībā atteicās no Latvijas pilsonības, ieguva Vācijas pilsonību un pārcēlās uz dzīvi Vācijā. Savukārt bija arī tādi vācbaltieši, kuri Līgumā doto iespēju neizmantoja, neatteicās no Latvijas pilsonības un palika Latvijā vai devās trimdā pēc tam, kad Latvija tika okupēta. Tomēr likumdevējs Pilsonības likumā ir pieņēmis, ka par piederīgiem Latvijas pilsonībai ir atzīstamas tās personas, kuras bija Latvijas pilsoņi tajā brīdī, kad Latvija tika okupēta, proti, 1940.gada 17.jūnijā. Pieņemot gan Augstākās padomes 1991.gada 15.oktobra lēmumu "Par Latvijas Republikas pilsoņu tiesību atjaunošanu un naturalizācijas pamatnoteikumiem", gan 1994.gada 22.jūlija Pilsonības likumu, tika apsvērts jautājums par tiem Latvijas pilsoņiem, kuri no Latvijas pilsonības atteicās un no Latvijas izceļoja vēl pirms Latvijas okupācijas, tomēr izšķīrās, ka Latvijas pilsoņu tiesību atjaunošanas kontekstā būtisks būs tieši Latvijas okupācijas brīdis – 1940.gada 17.jūnijs. Tā kā lietā ir dokumenti, kas apliecina, ka pieteicēja priekšteči nebija Latvijas pilsoņi uz 1940.gada 17.jūniju, tad viņi nenodeva Latvijas pilsoņa tiesības savai dzimušajai meitai /pers. D/ un secīgi nav pamats pieteicēju reģistrēt par Latvijas pilsoni.

[2] Nepiekrītot Lēmumam, pieteicējs vērsies tiesā. Pieteicējs uzskata, ka tā priekšteči /pers. C/ un /pers. B/Latvijas pilsonību zaudējuši pret savu gribu, piespiesti. Pieteicēja priekštečiem Latvijas pilsonību faktiski "atņēma" sakarā ar Līgumu. No Līguma preambulas teksta "vācu tautības Latvijas pilsoņu pārvietošanu izdarīt kā vienreizēju akciju, ar ko vācu tautas grupa izstājas no Latvijas valsts kopības" var izsecināt, ka cilvēku pārvietošana nav notikusi brīvprātīgi. Brīvprātību panāca ar dažādiem paņēmieniem – propagandu un tādu apstākļu radīšanu, kas padarīja palikšanu par neiespējamu, kā arī bailēm.

Pieteicējs norāda uz vēsturisko kontekstu, kurā atteikšanās no Latvijas pilsonības ir notikusi. Atteikšanās pamatā bija Molotova-Rībentropa paksts, kuru Augstākā Padome 1991.gada deklarācijā "Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu" atzina par prettiesisku.

Pieteicējs sava viedokļa pamatošanai norāda uz vairākiem ar vēsturi saistītiem avotiem – periodiku un Egila Levita referātu par profesoru Dītrihu Andreju Lēberu.

[3] Pārvalde paskaidrojumā pieteikumu neatzīst, minot Lēmumā paustos argumentus. Papildus norāda, ka tiesai juridisko faktu jākonstatē tikai tad, ja iesniedzējam nav iespējams citādā kārtībā saņemt attiecīgos dokumentus, kas apstiprina šos faktus, vai šie dokumenti ir nozagti, nozaudēti vai iznīcināti, vai zudusi iespēja tos atjaunot. Tomēr izskatāmajā lietā pieteicējs vēlas tiesvedības ceļā apliecināt dokumentiem pretējus faktus.

Motīvu daļa

[4] Saskaņā ar Pilsonības likuma 1.pantu šā likuma mērķis ir, balstoties uz 1919.gada 23.augusta Likumu par pavalstniecību, Latvijas valsts nepārtrauktības doktrīnu un Latvijas valsts interesēm: 1) noteikt personas, kuras uzskatāmas par Latvijas pilsoņiem, un garantēt Latvijas pilsonības pastāvēšanu un turpinātību; 2) nodrošināt valtsnācijas piederīgajiem (latviešiem) un autohtoniem (līviem) tiesības reģistrēties par Latvijas pilsoņiem; 3) dot iespēju Latvijas trimdiniekiem un viņu pēctečiem reģistrēties par Latvijas pilsoņiem; 4) veicināt saliedētas un uz Latvijas tautas kopīgajām vērtībām balstītas Latvijas sabiedrības attīstību; 5) atzīt dubulto pilsonību atbilstoši Latvijas valsts politiskajiem mērķiem un interesēm un pieaugošas mobilitātes apstākļos saglabāt Latvijas pilsoņu kopumu.

Pilsonības likuma 2.panta pirmās daļas 2.punkts noteic, ka Latvijas pilsonis ir persona, kuras dzimšanas brīdī abi tās vecāki ir Latvijas pilsoņi vai viens no viņiem ir Latvijas pilsonis, ja ievēroti šā likuma 9.panta otrās vai piektās daļas nosacījumi. Saskaņā ar Senāta norādīto tādas personas, kura bijusi Latvijas pilsonis 1940.gada 17.jūnijā, pēcnācējam Latvijas valstiskuma nepārtrauktības doktrīnas kontekstā ir tiesības iegūt Latvijas pilsonību, pamatojoties uz Pilsonības likuma 2.panta pirmās daļas 2.punktu (*Senāta 2018.gada 24.jūlija spriedums lietā Nr. SKA-268/2018, ECLI:LV:AT:2018:0724.A420345214.2.S.*)

Pilsonības jautājumu saistību ar Latvijas nepārtrauktības doktrīnu Satversmes tiesa ir vērtējusi 2010.gada 13.maija spriedumā lietā Nr. 2009–94–01. Šajā spriedumā Satversmes tiesa ir atzinusi, ka valsts nepārtrauktība ietver arī pilsonības nepārtrauktības principu. Tādējādi, ja valsts izvēlas balstīties

uz savu nepārtrauktību, tad pilsonības regulējumam ir jāatbilst šim principam. Tas nozīmē, ka valstij, saglabājot savus būtiskos elementus, tostarp tautu, ir iespēju robežās jārūpējas par to, lai pilsonības jautājumus regulējošie normatīvie akti tiktu pieņemti, ievērojot no nepārtrauktības doktrīnas izrietošos principus (11.punkts). Vienlaikus Satversmes tiesa ir uzsvērusi, ka pilsonības nepārtrauktības princips paredz valsts juridisku pienākumu iespēju robežās atjaunot to pilsoņu tiesības, kuriem tādas bija pirms valsts prettiesiskās okupācijas. Tomēr arī nepārtrauktības doktrīnas kontekstā valstij nav pienākuma kā pilsoņus reģistrēt visas personas, kas bija šīs valsts pilsoņi, pirms tā *de facto* zaudēja neatkarību, un šo personu pēcnācējus. Šajā ziņā valsts nepārtrauktības doktrīnai ir pamatā politisks raksturs (14.2.punkts).

[5] No lietas materiāliem izriet, ka pieteicējs dzimis 1976.gada 24.jūnijā Kanādā, vecāki: /pers. E/, dzimusi Vācijā (tā norādīts dokumentā), un /pers. F/, dzimis Kanādā.

Savukārt, /pers. E/ dzimusi 1940.gada 18.jūlijā Polijā, vecāki: /pers. C/ un /pers. B/.

Latvijas Nacionālajā arhīva fonda "Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas pilnvarotie vācu tautības Latvijas pilsoņu repatriācijas iecirkņos" dokumentos ir ziņas, ka /pers. C/ (dzimusi /uzvārds/), dzimusi 1917.gadā Polijā, tautība – vāciete, dzīvoja Kuldīgas apriņķa /nosaukums 1/ pagasta /nosaukums 2/, 1939.gada 8.novembrī, pamatojoties uz Līgumu par vācu tautības pilsoņu repatriāciju un sakarā ar labprātīgu vēlēšanos atteikties uz visiem laikiem no Latvijas pavalstniecības, izceļot no Latvijas uz Vāciju un pāriet Vācijas pavalstniecībā, lūgusi iekšlietu ministru atlaist viņu no Latvijas pavalstniecības. /pers. C/ ar savu parakstu apliecina, ka 1939.gada 8.novembrī izdoto apliecību Nr. 6.R.3359 par atlaišanu no Latvijas pavalstniecības saņēma (Latvijas Nacionālā arhīva 2023.gada 2.februāra vēstule Nr. LVVA-6.2.2./5/1936).

Kā arī Latvijas Nacionālā arhīva fonda "Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas pilnvarotie vācu tautības Latvijas pilsoņu repatriācijas iecirkņos" dokumentos ir ziņas, ka /pers. B/, dzimis 1907.gada 18.septembrī Volīnijas guberņā, Luckas apriņķī, tautība – vācietis, dzīvo /nosaukums 1/ pagasta /nosaukums 2/, 1939.gada 8.novembrī, pamatojoties uz Līgumu par vācu tautības pilsoņu repatriāciju un sakarā ar labprātīgu vēlēšanos atteikties uz visiem laikiem no Latvijas pavalstniecības, izceļot no Latvijas uz Vāciju un pāriet Vācijas pavalstniecībā, lūdzis iekšlietu ministru atlaist viņu no Latvijas pavalstniecības. /pers. B/ ar savu parakstu apliecina, ka 1939.gada 8.novembrī izdoto apliecību Nr. 6.R.3360 par atlaišanu no Latvijas pavalstniecības saņēma (Latvijas Nacionālā arhīva 2023.gada 2.februāra vēstule Nr. LVVA-6.2./5/1793).

Lietas materiālos ir arī 1940.gada Iekšlietu ministrijas Administratīvā departamenta oficiāli izdots izdevums "Izceļojošo vācu tautības pilsoņu saraksts" (Lik.kr.1939.g.176), kur izceļotāju starpā norādīta /pers. C/ un /pers. B/.

Tādējādi ar dokumentiem ir apstiprināts, ka pieteicēja priekšteči /pers. C/ un /pers. B/ pirms 1940.gada 17.jūnija ir atteikušies uz visiem laikiem no Latvijas pavalstniecības un pārgājuši Vācijas pavalstniecībā.

[6] Pieteicējs iebilst, ka viņa priekšteči /pers. C/ un /pers. B/Latvijas pilsonību zaudējuši pret savu gribu, piespiesti. Brīvprātību panāca ar dažādiem paņēmieniem – propagandu un tādu apstākļu radīšanu, kas padarīja palikšanu par neiespējamu, kā arī bailēm. Atteikšanās pamatā bija Molotova-Rībentropa pakts. Pieteicējs norāda uz vairākiem ar vēsturi saistītiem avotiem – periodiku un Egila Levita referātu par profesoru Dītrihu Andreju Lēberu.

Tiesa norāda, ka tiesvedība tiek veikta saskaņā ar Latvijas Republikas likumdošanas aktiem (likuma "Par tiesu varu" 18.pants). Tāpēc tiesa savā analīzē balstās uz normatīvo regulējumu un Līgumu.

[7] No Līguma izriet (*http://old.historia.lv/alfabets/V/va/vac_izcel/dok/1939.10.30.htm*), ka Latvijas pilsoņiem, kas bija vācu tautības, tika nodrošināta iespēja iegūt Vācijas pavalstniecību un pārcelties uz dzīvi Vācijā, ja viņi atteicās no Latvijas pavalstniecības. Proti, saskaņā ar šā līguma 1.pantu Latvijas valdība apņēmās atlaist no Latvijas pavalstniecības tos vācu tautības Latvijas pilsoņus, kuri līdz 1939.gada 15.decembrim labprātīgi izteica savu gribu uz visiem laikiem izstāties no Latvijas pavalstniecības un atstāt savu pastāvīgo dzīves vietu Latvijā. Savukārt Vācijas valsts valdība apņēmās šīs personas pēc viņu atlaišanas no Latvijas pavalstniecības uzņemt Vācijas valstī nolūkā piešķirt viņām Vācijas pavalstniecību.

Šo iespēju līdz 1940.gadam izmantoja 48 838 Latvijā dzīvojošo Latvijas pilsoņu – vācbaltiešu, tostarp, arī pieteicēja priekšteči, atsakoties no Latvijas pavalstniecības par labu Vācijas pavalstniecībai. Pēc Latvijas okupācijas un inkorporācijas PSRS sastāvā, padomju okupācijas vara sadarbībā ar nacistisko Vāciju no 1941.gada 10.janvāra līdz 1941.gada 25.martam organizēja t.s. pēcizceļošanu (*die Nachumsiedlung*). Tās laikā uz Vāciju devās 10 900 cilvēku. Vienlaikus neliela vācbaltiešu daļa no Latvijas pilsonības neatteicās un palika Latvijā (*https://enciklopedija.lv/skirklis/101209; http://lpra.vip.lv/vac_izceloshana.htm*).

Vēsturnieki ir dažādi vērtējuši vācbaltiešu izceļošanas motīvus. Tā, piemēram, Dītrihs A. Lēbers ir norādījis, ka, lai arī izceļošana tiek novērtēta kā Vācijas un Padomju Savienības imperiālistiskās politiskas instruments, jāņem vērā ir arī katra vācieša individuālā lēmuma izceļot motivācija. Pamatmotivācijas bija divas: izceļošana kā glābšanās no boļševikiem un izceļošana kā pakļaušanās nacionālsociālistiskās varas uzskatam, ka ārzemēs dzīvojošie vācieši neatkarīgi no pilsonības ir pakļauti Trešā reiha varai (*sk. D. A. Loeber (Hg.), Diktierte Option. Die Umsiedlung der Deutsch-Balten aus Estland und Lettland 1939-1941, Neumünster 1972, S.19., 27., 49*). Cits autors (Larss Bosse) izceļošanas iemeslu primāri saista ar vācbaltu piederības sajūtu vācu tautai un Berlīnes apsolījumu pilnībā kompensēt dzimtenē atstātos īpašumus. Savukārt Šrēders norāda, ka izceļošanu nevar piešķirt deportācijai vai izsūtīšanai, bet precīzāks apzīmējums vēsturiskajā kontekstā būtu emigrācija, kas pasvītro izceļošanas nebrīvprātīgo raksturu, jo parasti emigrācija notiek sabiedrības spiediena rezultātā (*Die Umsiedlung der Deutschbalten aus Estland und Lettland 1939-1941 in der lettischen Geschichtswissenschaft und historischen Publizistik,*

https://www.ikgn.de/uebersetzte-geschichte/uebersetzte-geschichte-artikel/umsiedlung-der-deutschbalten.html).

Tomēr minētie dažādie vēsturnieku apsvērumi nav pietiekams iemesls uzskatīt, ka tāpēc Latvijas valstij būtu pienākums pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas piešķirt pilsoņa tiesības visiem tiem vācbaltiešiem, kas, atsaucoties uz Vācijas aicinājumu, no Latvijas pilsonības atteicās.

[8] Kā atzinusi Satversmes tiesa saskaņā ar Latvijai saistošajām starptautisko tiesību normām pilsonības jautājumu regulēšana ir katras valsts ekskluzīvā kompetence, proti, valstīm ir suverēnas tiesības pašām ar saviem likumiem noteikt savu pilsoņu loku (Satversmes tiesas 2007.gada 21.augusta lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 200707-01 *8.punkts*). Kā jau vairākkārt norādīts, Satversmes tiesa ir uzsvērusi, ka valsts nepārtrauktības doktrīna un no tās izrietošais pilsonības nepārtrauktības princips paredz valsts juridisku pienākumu iespēju robežās atjaunot to pilsoņu tiesības, kuriem tādas bija pirms valsts prettiesiskās okupācijas. Tomēr arī nepārtrauktības doktrīnas kontekstā valstij nav pienākuma kā pilsoņus reģistrēt visas personas, kas bija šīs valsts pilsoņi, pirms tā *de facto* zaudēja neatkarību, un šo personu pēcnācējus. Šajā ziņā valsts nepārtrauktības doktrīnai ir pamatā politisks raksturs (*2010.gada 13.maija spriedumā lietā Nr. 20099401 14.2.punkts*).

[9] Latvija, izpildot savu pienākumu iespēju robežās atjaunot to pilsoņu tiesības, kuriem tās *de facto* pārtrauca valsts prettiesiskā okupācija, pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas izvēlējās noteikt, ka par piederīgām Latvijas pilsonībai ir atzīstamas tās personas, kuras bija Latvijas pilsoņi brīdī, kad Latvija tika okupēta, proti, 1940.gada 17.jūnijā. Tā bija politiska izšķiršanās, un, izvērtējot Latvijas likumdevēja sēžu stenogrammas, tiesa nonāk pie

secinājuma, ka šādu lēmumu Latvijas likumdevējs pieņēma izsvērti un apzināti.

Proti, sākotnēji par Latvijas okupācijas brīža (1940.gada 17.jūnija) izšķirošo nozīmi Latvijas pilsoņu kopuma apzināšanā izšķīrās Augstākā padome, pieņemot Lēmumu par pilsoņa tiesību atjaunošanu. Jau šajā lēmumā tika norādīts, ka reģistrēšanās procesa ietvaros Latvijas pilsoņa tiesības var atjaunot (Satversmes tiesas vārdiem, pilsoņa statusu „atmodināt") personas, kurām bija Latvijas pilsonība uz 1940.gada 17.jūniju. Izvērtējot Lēmumu par pilsoņa tiesību atjaunošanu pieņemšanas gaitu, konstatējams, ka Augstākās padomes deputāti apsvēra arī jautājumu par vācu tautības Latvijas pavalstniekiem. Proti, 1991.gada 8.oktobra sēdē, diskutējot par pilsoņa tiesību atjaunošanas pamatprincipiem, deputāte S. Buka uzdeva deputātam J. Lagzdiņa kungam (vienam no ziņotājiem par pilsoņa tiesību atjaunošanas pamatnostādnēm) šādu jautājumu: „[..] Runa ir par personām, kam līdz 1940.gada 17.jūnijam bija Latvijas Republikas pilsonība. Kā es saprotu, mēs cenšamies atjaunot zināmu vēsturisku taisnīgumu, kas tika zaudēts Molotova-Ribentropa pakta noslēgšanas rezultātā, gatavojoties Otrajam pasaules karam. Bet kā būs ar tiem cilvēkiem, kas no šejienes aizbrauca agrāk, teiksim, uz Vāciju? Bija spiesti aizbraukt. Viņi aizbrauca pa daļai piespiedu kārtā, pa daļai brīvprātīgi, taču arī tas ir Otrā pasaules kara rezultāts. Vai nebūtu taisnīgi arī viņiem dot iespēju saņemt pilsonību, ja viņi to vēlas?" Uz šo jautājumu J. Lagzdiņš atbildēja: „Nekādā gadījumā! Šo vācu tautības repatriantu pārcelšanās kārtību uz pastāvīgu dzīvi Vācijā 1939.gadā regulēja Latvijas un Vācijas līgums un dažādi citi savstarpēji noslēgti un parakstīti normatīvie akti. Es uzskatu, ka šīm personām nekādā gadījumā nebūtu prioritāras tiesības iegūt Latvijas Republikas pilsonību, tas ir, atjaunot Latvijas Republikas pilsonību [..] Šīs personas pašas izvēlējās, jo ne visi vācu tautības Latvijas iedzīvotāji pārcēlās uz dzīvi Vācijā. Tā bija viņu izvēle." Secīgi vēlāk debatēs runājošais deputāts E. Berklavs uzsvēra, ka „neviens, kas spēj saskatīt īstenību, nevar noliegt, ka Latvijai ir savi likumīgie pavalstnieki, pilsoņi, kuri ir tie, kuri tādi bija pirms okupācijas, pirms Latvijas Republikas varmācīgās iekļaušanas PSRS, kad, neprasot mūsu vēlēšanos, mūs pārdēvēja par PSRS pilsoņiem. Tāpēc pirmais, kas jādara tiem, kam ir godaprāts, katrā ziņā ir jāpieņem lēmums par pilsoņu tiesību atzīšanu tiem, kuri bija Latvijas Republikas pilsoņi 1940.gada 17.jūnijā, un viņu pēcnācējiem visās paaudzēs" (*Augstākās padomes 1991.gada 8.oktobra sēdes stenogramma, vakara sēde* https://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1991/st_911008v.htm).

Arī 1991.gada 15.oktobra sēdē (kurā Lēmums par pilsoņa tiesību atjaunošanu tika pieņemts) Augstākās padomes deputāti vairākkārt uzsvēra, ka gribа ir atjaunot tieši to pilsoņu tiesības, kuri bija Latvijas pilsoņi Latvijas okupācijas dienā. Piemēram, Augstākās padomes deputāte A. Seile (viena no ziņotājiem par lēmuma projektu) norādīja, ka „Latvijas Republikas pilsoņi ir visi tie, kuri tādi bijuši 1940.gada 17.jūnijā saskaņā ar 1919.gada 23.augusta pilsonības likumu tādā redakcijā, kādā tas bija spēkā 1940.gada 14.jūnijā, un arī viņu pēcnācēji. [..] Es gribu paskaidrot, ka pilsoņu kopuma, esošā pilsoņu kopuma apzināšanā mēs neesam ņēmuši vērā ne zilas acis, ne gaišus matus, ne asins tīrību, kā to deklarē Īvāna kungs, bet gan to, ka par pilsoņiem, kā jau es teicu, var kļūt visi tie, kuriem uz 1940.gada 17.jūniju bija Latvijas Republikas pilsonība, kā arī viņu pēcnācēji". Arī ziņotājs par lēmuma projektu deputāts R. Rikards uzsvēra, ka pilsoņu tiesību atjaunošana ir nepieciešama, jo „kopš 1940.gada 17.jūnija PSRS vara Latvijā ir nelikumīga. [..] Mūsu valsts pilsoņi nekad nav bijuši PSRS pilsoņi. [..] Šeit tiek atjaunotas pilsoņu tiesības. Tātad Latvijas Republikas pilsoņu kopums vienmēr ir eksistējis, viņi nekad nav bijuši PSRS pilsoņi, un tagad tiek atjaunotas viņu pilsoņa tiesības, nevis pilsonība. Pilsonība viņiem vienmēr ir bijusi" (*1991.gada 15.oktobra sēdes stenogramma* https://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1991/st_911015.htm). Tādējādi secināms, ka Augstākā padome, lai arī apsvēra jautājumu arī par tiem Latvijas pilsoņiem, kuri no Latvijas pilsonības atteicās un no Latvijas izceļoja vēl pirms Latvijas okupācijas (proti, baltvāciešiem), tomēr izšķīrās, ka Latvijas pilsoņu tiesību atjaunošanas kontekstā būtisks būs tieši Latvijas okupācijas brīdis – 1940.gada 17.jūnijs.

[10] 1940.gada 17.jūnija izšķirošo nozīmi pēc tam konsekventi ir atbalstījusi arī Saeima Pilsonības likumā (sk. Pilsonības likuma 2.panta normas gan pamata redakcijā, gan spēkā esošajā redakcijā). Jau 1993.gada 25.novembra sēdē (kurā notika konceptuāla izšķiršanās, ka Pilsonības likums tiks veidots, balstoties uz Zemnieku savienības un partijas "Latvijas ceļš" izstrādāto projektu) deputāts A. Endziņš norādīja, ka "likumprojekts nosaka, ka pašreiz par Latvijas Republikas pilsoņiem ir jāatzīst tikai tās personas, kuras tādas bija 1940.gada 17.jūnijā, un viņu pēcnācēji" (*Saeimas 1993.gada 25.novembra sēdes stenogramma* https://www.saeima.lv/steno/st_93/251193.html). Pēc tam 1994.gada 21.jūnija Saeimas sēdē A. Endziņš atkārtoti uzsvēra, ka "2.pantā, kura nosaukums ir "Piederība pie Latvijas pilsonības", mēs jau esam skaidri un gaiši pateikuši, ka personas, kuras bija Latvijas pilsoņi 1940.gada 17.jūnijā, kā arī šo personu pēcnācēji [ir atzīstami par Latvijas pilsoņiem]". To norādīja arī deputāts V. P. Karnups, sakot, ka "tie cilvēki, kas atbilst uz šo likuma pantu, visi jau ir pilsoņi, jo šie pilsoņi bija tie, kas veidoja pilsoņu kopumu 1940.gada 17.jūnijā" (*1994.gada 21.jūnija Saeimas sēdes stenogrammu* https://www.saeima.lv/steno/st_94/st2106.html).

Turklāt Saeimā tika diskutēts arī par vācu tautības Latvijas pavalstniekiem, kas izceļoja pirms Latvijas okupācijas. Proti, 1994.gada 21.jūnija Saeimas sēdē Demokrātiskās partijas frakcija bija iesniegusi priekšlikumu, kas paredz iespēju atjaunot pilsoņa tiesības tām personām, kuras pilsonību zaudējušas laikā no 1939.gada 1.septembra līdz 1941.gada 22.jūnijam. Demokrātiskās partijas deputāte I. Grava šo priekšlikumu komentēja, norādot, ka, "ja mēs runājam par Latvijas okupāciju, tad mums ir jāsaprot, ko tad mēs gribam ņemt par atskaites punktu – 1940.gada 17.jūniju vai 23.augustu 1939.gadā. Man 1940.gada 17.jūnijs kā atskaites punkts nav pieņemams, jo nelaimes Latvijai, kas ir saistītas ar divu lielvalstu varu virsvadību šeit sākās 1939.gada 23.augustā." Tomēr šis priekšlikums tika noraidīts (1994.gada 21.jūnija Saeimas sēdes stenogramma https://www.saeima.lv/steno/st_94/st2106.html).

Demokrātiskās partijas deputāte I. Grava jautājumu aktualizēja arī 1994.gada 9.jūnija Saeimas sēdē, norādot: "Es gribētu aizstāvēt un vienlaicīgi arī padomāt par paplašinājumu trešajā lasījumā, tas ir, par tām personām, kam Latvijas pilsonība ir zudusi laika periodā no 1939.gada 1.septembra, bet hronoloģiski gan tā būtu jāturpina līdz 1941.gada martam. [..] Te iet runa par tiem sauktajiem, agrāk teica baltvāciešiem, tagad – Vācu-baltu repatriantiem. Mums ir jāsaprot tas, ka, ja nebūtu Molotova-Ribentropa pakta, [..], tad neviens vācbaltietis neaizbrauktu tādā veidā, kā viņš aizbrauca 1939.gada septembrī." Tomēr arī šajā sēdē Saeima attiecīgo Demokrātiskās partijas priekšlikumu noraidīja (*Saeimas 1994.gada 9.jūnija sēdes stenogramma* https://www.saeima.lv/steno/st_94/st0906.html).

[11] Iepriekš konstatētais liecina, ka Latvijas likumdevējs apzināti izšķīrās par noteicošo datumu pilsoņu tiesību atjaunošanai noteikt Latvijas okupācijas dienu 1940.gada 17.jūniju, nevis Molotova-Rībentropa pakta parakstīšanas datumu – 1939.gada 23.augustu, Otrā pasaules kara sākumu – 1939.gada 1.septembri vai citu datumu.

Tādējādi tiesa nepiekrīt pieteicējam, ka Latvijai par saviem pilsoņiem būtu jāatzīst personas, kas laika periodā no Līguma parakstīšanas brīža - 1939.gada 30.oktobra līdz Latvijas okupācijai 1940.gada 17.jūnijā atteicās no pilsonības un izceļoja no Latvijas saskaņā ar Līgumu.

[12] Apkopojot minēto, tiesa secina, ka Lēmums saskan ar Pilsonības likumā noteiktajiem mērķiem, likumdevējs ir izsvēris jautājumu par to personu loka (tostarp pieteicēja priekšteču) iekļaušanu Latvijas pilsonībā, kas rīkojās uz Līguma pamata, kā arī vēsturisko kontekstu. No tiesas analīzes neizriet, ka būtu pamats atzīt pieteicēja priekštečus par Latvijas pilsoņiem, secīgi viņi šo tiesību nevar nodot pieteicējam.

Līdz ar to Lēmums ir pamatots un tiesisks, savukārt pieteikums noraidāms.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 246.-251.pantu un 289.-291.pantu, tiesa

nosprieda

noraidīt /pers. A/ pieteikumu par publiski tiesisko attiecību – ka /pers. A/ priekšteči /pers. B/, dzimis 1907.gada 18.septembrī, un /pers. C/, dzimusi 1917.gadā, bija Latvijas pilsoņi 1940.gada 17.jūnijā – konstatēšanu un labvēlīga administratīvā akta izdošanu, ar kuru /pers. A/ tiktu reģistrēts par Latvijas pilsoni.

Spriedumu var pārsūdzēt Administratīvajā apgabaltiesā viena mēneša laikā no sprieduma sastādīšanas dienas, iesniedzot apelācijas sūdzību Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu namā.

Tiesnese S. Audzere